

- сайт. – 2011. – Режим доступу: [//www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
3. Обласна державна адміністрація у Херсонській області [Електронний ресурс]: Офіційний сайт. – 2011. – Режим доступу: [//www.oda.kherson.ua](http://www.oda.kherson.ua).
  4. Федоренко В.Г. Інвестознавство: Підручник. – 3-тє вид., допов. – К.: МАУП, 2004. – 480с.
  5. Череп А.В. Інвестознавство: Підручник /А.В. Череп. – К.: Вид-во «Кондор», 2006. – 398 с.
  6. Щукін Б.М. Інвестування: Курс лекцій. – К.:МАУП, 2004.– 216 с.

УДК 338.45:664.7

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ РИНКУ КРУП'ЯНИХ КУЛЬТУР

Орленко О.В. – к.е.н., доцент, Міжнародний університет бізнесу і права

Постановка проблеми. Важливе місце у складі агропромислового комплексу України займає зернопромисловий комплекс, до якого належать галузі, що займаються переробкою зернових культур: борошномельно-круп'яна та комбікормова.

Круп'яна галузь відіграє провідну роль у забезпеченні населення, а також інших галузей харчової індустрії такими соціально-значущими продуктами, як крупи. Найважливішими чинниками, які впливають на територіальне розміщення підприємств з виробництва даної продукції, є споживачі і сировинні ресурси [1].

Створення круп'яного ринку – це перехід до якісно нового стану круп'яного господарства. У сучасних умовах останній виступає як об'єктивна необхідність, що дозволяє покращити забезпеченість країни зерном за рахунок власного виробництва, підвищити його ефективність. Проте орієнтація круп'яного господарства на ринкові відносини, як засіб автоматичного вирішення всіх його проблем, у найближчі роки не зможе радикально змінити стан справ у виробництві, збуті і використанні зерна, оскільки поки що в регіонах повністю не сформована база [2].

Виробництво і споживання продуктів харчування, зокрема борошна різних сортів та крупів, є однією з головних умов суспільного розвитку. На сучасному етапі в період здійснення економічних реформ продовольча проблема займає одне з провідних місць. Формування ринкових стосунків у борошномельно-круп'яній галузі ґрунтується на визначенні напрямів спеціалізації виробництва в міжрегіональному поділі праці шляхом економічної оцінки місцевих природно-економічних ресурсів, можливостей участі в обміні результатами діяльності продовольчих комплексів та умов поліпшення структури і обсягів харчування населення [3].

Україна має достатній потенціал для заготівлі продовольчого зерна, для виробництва круп. Крупи є традиційним українським продуктом, який

відрізняється стабільним широким споживанням, завдяки своїй високій поживності.

Стан вивчення проблеми. Вивчення теоретичних аспектів проблеми розвитку борошномельно-круп'яної, як однієї з провідних галузей народного господарського комплексу, територіальної організації борошномельно-круп'яної знайшло широке відображення в науковій економічній літературі, зокрема в працях В.І. Бойко, Г.В. Балабанова, П.П. Борщевського, С.І. Дорогунцова, Л.В. Дейнеко, А.О. Заїнчковського, О.М. Онищенко, Л.В. Опацького, М.М. Паламарчука, Б.Й. Пасхавера, О.М. Паламарчука, Л.Г. Чернюк та інших учених. Проблемам пропорційного, збалансованого і ефективного розвитку борошномельно-круп'яної, удосконалення зв'язків з суміжними галузями, раціоналізації використання сировинних ресурсів присвячені наукові праці В.Г. Вороніна, В.К. Докучаєва, О.В. Крисального, М.Г. Лобаса, А.С. Лисецького, В.П. Нархова, А.К. Павлюченкова, С.Ф. Покропівного, П.П. Руснака, П.Т. Саблука, Б.П. Тарасенко, Л.М. Худолій, О.М. Шпичака, М.Г. Шелудько та інших учених-економістів.

Завдання і методика досліджень. Однак проблема розвитку та підвищення ефективності функціонування круп'яної галузі вирішена ще не повністю і вимагають подальшого дослідження. Круп'яний ринок являє собою такий тип функціонування зернового господарства, коли ринкові відносини не обмежуються сферою обміну, а включають у себе всі товарно-грошові відносини, які регулюють виробництво, збут і споживання зерна та формують господарські зв'язки між суб'єктами круп'яного ринку.

Результати досліджень. Розвиток виробництва круп'яних культур має велике значення для формування збалансованого продовольчого ринку в Україні. Це пов'язано як з існуючими національними традиціями у культурі харчування, так із високими споживчими властивостями круп'яної продукції [4]. Проте якщо підгрупа зернових культур вивчена всебічно у межах зернового господарства, то власне виробництву круп'яних культур – проса, гречки, рису, а також гороху, який віднесено до круп'яної галузі, - приділено уваги значно менше. Особливо це стосується фінансових аспектів функціонування виробництва круп'яних культур, яке має певні особливості.

Виробництво круп'яних культур супроводжується значними енерго- та матеріальними затратами. Це впливає на рівень виробничих витрат, собівартість продукції і, в кінцевому рахунку, на результуючі фінансові показники галузі, її економічну ефективність. При цьому економічна ефективність круп'яного виробництва визначається співставленням отриманого ефекту (прибутку або доходу) до витрат виробництва чи до всього капіталу, що використовується для його одержання у розрахунку на 1 середньорічного працівника, 1 грн., основних виробничих та оборотних засобів.

В Україні найбільш поширені такі круп'яні культури, як гречка і просо, рис. До них також належать сорго і сориз. Умовно круп'яними є ячмінь, овес, пшениця, кукурудза, горох і чечевиця. Найбільше продовольче значення мають гречка, просо і чечевиця. За офіційними даними, щорічне виробництво круп складає приблизно 300-400 тис. т. Основні підприємства з виробництва круп зосереджені в зонах вирощування круп'яних культур, що дозволяє їм мати

стабільну сировинну базу і економити на виробничо-логістичних витратах. Потужності з виробництва круп знаходяться на рівні понад 50,5 тис. т [5].

В Україні налічується близько 400 великих підприємств з випуску круп. Це спеціалізовані підприємства (65-70% ринку) і невеликі приватні підприємства (30-35%). Найбільші обсяги круп виробляються в Київській, Хмельницькій, Черкаській, Харківській, Луганській і Кіровоградській областях, де традиційно розташовані великі промислові заводи. Упродовж останнього десятиліття незмінним лідером є Київська область.

Таблиця 1 - Рейтинг компаній - виробників круп [6]

Компанії	Обсяг, т		Частка, %	
	2009	2010	2009	2010
Альтера	40556	14255	13	12
Украгротрейд	12773	6185	4	5
Біосен	12455	2432	4	2
Хмельницький КХП	12308	4023	4	3
Рідний Продукт	12307	5578	4	5
Новоукраїнський КХП	12110	4700	4	4
Ранок	12093	3858	4	3
Штурм Перекопа	11722	2008	4	2
Агросвіт	11496	6126	4	1
Нива	11052	4620	3	4
Білоцерківхлібопродукт	9920	4160	3	4
Терра	8668	5360	3	5
Дворічанський Елеватор	8476	3038	3	3
Сквирський КХП	7695	3656	2	3
Керченський КХП	6078	-	2	-
Днепропетровський МК	5994	1755	2	2
Каланчацький КХП	5944	-	2	-
Осавіахім	5688	2307	2	2
Оргоснастка	5403	2205	2	2
Васильківхлібопродукт	4943	3421	2	3
Земля и воля	-	2751	-	2
Миронівський ЗИКК	-	2689	-	2
Інші	99247	31727	31	27
Всього	316928	116854	100	100

Таблиця 2 - Виробництво круп в Україні в 2005-2009 рр., тонн [7]

Найменування	2005	2006	2007	2008	2009
Крупи, всього	341553	321967	313091	313180	116854
Крупа із пшениці	45733	37731	54234	49685	14217
Крупа вівсяна	5525	5133	2930	2518	1100
Крупа пшонайна	17343	14359	8585	9049	4496
Крупа гречана	119743	98829	76606	92574	39014
Крупа кукурудзяна	32151	42509	54056	62570	19987
Крупа рисова	3993	9258	5272	6178	1128
Крупа ячна	12538	12290	11488	9085	2926
Крупа перлова	4639	4890	5904	5761	2416
Крупа інша	511	457	427	308	63
Рис обрушений	5022	12278	30092	27626	6187

У структурі вітчизняного виробництва круп стабільно лідирує гречана крупа, яка має найбільший попит у населення, – близько 30-40% в сумарному обсязі вироблених в Україні круп. Останніми роками спостерігається тенденція зниження виробництва гречаної крупи через напружений внутрішній баланс зерна гречки і наявність на ринку дешевшої імпортової продукції. Також слід зазначити обсяги виробництва кукурудзяної крупи, що істотно збільшилися за останні роки. Це наслідок активного використання даного товару в пивоварінні, а також високий попит на нього на світовому ринку.

У світі найбільш поширена рисова крупа. Через природні особливості рис практично не культивується в Україні, однак це найбільш урожайна зернова культура. Вирощування даної культури зосереджено переважно на півдні: АР Крим, Одеська і Херсонська області

Круп'яні культури мають цінні господарські та інші властивості. Наприклад, гречку використовують для пересіву озимини та ранніх ярих зернових у разі їх загибелі, а також як післяжнивні культур. Відходи круп'яного виробництва борошняний пил і висівки чудовий корм для свиней, птиці та інших тварин.

Середнє споживання на душу населення складає трохи більше 10 кг круп на рік. Попит на крупи характеризується високим рівнем стабільності. Ціни на крупи залежать від урожаїв круп'яних культур. Ураховуючи те, що врожай круп'яних культур збирають в основному в осінній період, його показник впливає більшою мірою на цінову політику наступного календарного року. Внутрішні ціни на крупи мають регулюючий вплив і на активність експортних операцій. При значному зростанні цін виникають проблеми зі збутом круп і на вітчизняному ринку. Стрибокподібність поведінки цін характерніша у неврожайні роки.

Висновки та пропозиції. Оскільки ринок регулюється об'єктивними економічними законами, то формування круп'яного ринку можливе при таких основних умовах:

- існування значної кількості форм власності і господарювання в усіх галузях зернопродуктового підкомплексу, ліквідація монополізму, наявність високого рівня зовнішньої і внутрішньої конкуренції;
- здійснення господарської діяльності суб'єктами круп'яного ринку на основі підприємства і вільного переміщення капіталу та матеріальних ресурсів;
- обмеження державного регулювання виробничо-комерційної діяльності господарюючих суб'єктів;
- наявність розвинутої ринкової інфраструктури.

Відсутність навиків ведення круп'яного господарства в ринкових умовах, низький рівень виробничої і особливо ринкової інфраструктури, специфіка розвитку круп'яного господарства і багато інших факторів впливають на формування і функціонування круп'яного ринку. Ринкові відносини припускають, що розвиток круп'яного господарства регулюється переважно економічними методами. Це дозволить підвищити зацікавленість виробника у збільшенні виробництва зерна необхідного асортименту і якості, створити систему регулювання раціонального попиту і пропозиції та в кінцевому підсумку вирішити існуючу десятиріччями зернову проблему.

Формування круп'яного ринку як на регіональному рівні, так і країни в цілому, передбачає перш за все розвиток горизонтальних зв'язків, що спираються на ринкову інфраструктуру, яка дозволяє підтримувати і відповідно регулювати ринкові відносини в круп'яному господарстві. У зв'язку з цим виникає необхідність розвитку нових елементів ринкової інфраструктури, надавши їм необхідної правової і економічної сили.

Для формування ринкових відносин потрібен перехід від адміністративних, централізовано встановлених цін на зерно до гнучкого ринкового механізму ціноутворення, який враховує попит і пропозицію та направлений на підтримку цінової рівноваги між ними. Це передбачає наявність ринкової системи цін, яка здатна ефективно обслуговувати виробництво на попит споживача. Хоча в більшості країн із високо розвинутим круп'яним господарством ціни на зерно регулюються державою, проте вільне ціноутворення на круп'яному ринку є необхідним елементом його функціонування.

Вивчення сутності ринку круп'яних культур у наукових працях показує, що однозначності його трактування ще не досягнуто. У результаті систематизації різних точок зору можна дійти висновку, що круп'яний ринок – це сукупність обмінних операцій, за допомогою яких регулюються господарські взаємовідносини і проводиться купівля-продаж зерна та продуктів його переробки.

Створення умов для функціонування круп'яного ринку вимагатиме використання комплексу заходів, що регулюють процес переходу на ринкові відносини і одночасно дозволяють формувати та розвивати його із властивими йому елементами: свободою підприємництва, правом виробника розпоряджатися своєю продукцією і доходами, конкуренцією, ліквідацією монополізму, ціноутворенням залежно від попиту і пропозиції тощо.

У сучасних умовах ринок круп'яних культур виступає як об'єктивна необхідність, що дозволяє покращити забезпеченість країни зерном за рахунок власного виробництва, підвищити його ефективність. Проте орієнтація круп'яного господарства на ринкові відносини, як засіб автоматичного вирішення всіх його проблем, у найближчі роки не зможе радикально змінити стан справ у виробництві, збуті і використанні зерна, оскільки ще повністю не сформована законодавча і нормативна база.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрусак В.М. Формування ринку зерна круп'яних культур та продуктів їх переробки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец.08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / В. М. Андрусак. – Ж., 2004. – 18 с.
2. Економіка виробництва зерна (з основами організації та технології виробництва): моногр. / [В. І. Бойко, Є. М. Лебідь, В. С. Рибка та ін.] ; за ред. В. І. Бойка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 400 с.
3. Миколенко І.Г. Ефективність виробництва та збуту зерна круп'яних культур в сільськогосподарських підприємствах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління

- підприємствами (за видами економічної діяльності)» / І. Г. Миколенко. – Х., 2009. – 20 с.
4. Рыбчинский Р. Куда движется украинский рынок муки и круп / Р. Рыбчинский // Эксклюзивные технологи. - № 6. – 2009. – с. 28-31.
  5. Ульянченко О.В. Зернокрупа́не виробництво як важіль підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / О. В. Ульянченко // АгроІнКом. – 2009. – № 9–12. – С. 9–13.
  6. Офіційний сайт Міністерство Аграрної політики України // www.minagro.kiev.ua
  7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua

УДК 330.341.42

СИНЕРГЕТИЧНИЙ АСПЕКТ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Потривка Л.О. - к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Національні економіки більшості країн світу переживають складний період радикальних трансформацій, що проявляються у зниженні їх системної стійкості, і як наслідок, характеризується кризовими явищами. Підтвердженням цьому є кризи на межі ХХ-ХХІ століть: трансформаційна криза 1990-х рр. у постсоціалістичних країнах; фінансова криза в Південно-Східній Азії 1997 р.; дефолт російського фінансового ринку; світова фінансово-економічна криза, яка виникла локально на ринку нерухомості США у 2007р. і у 2008 р. охопила практично всю світову економічну систему.

Загострення протиріч, хаотичність економічної динаміки й наростання хвилі глобальних криз на рубежі тисячоліть обумовлені заходом індустріального економічного ладу в найбільш розвинених країнах, вичерпанням наявного потенціалу росту, нездатністю поки знайти адекватні відповіді на виклики нового століття, нової епохи й здійснити перехід до розвитку на якісно новій основі. Тому особливого значення набувають пошуки нових напрямів розвитку економічної системи і, насамперед, його теоретична основа, яка базується на новітніх досягненнях науки. У першу чергу слід звернути увагу на синергетичний підхід в економіці.

Стан вивчення проблеми. Вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних аспектів трансформації економічної системи належить Д. Беллу, С. Глазьеву, Є. Денисону, П. Друкеру, Д. Кендрику, С. Ковалю, Р. Солоу, Дж. Стиглицу, Я. Тинбергену, Є. Тоффлеру, Ф. Хайеку, Й. Шумпетеру та ін. Разом з тим, синергетичні аспекти трансформації економічних систем у процесі ринкових перетворень залишаються недостатньо дослідженими.